

vi i dagligdagen skal have særligt blik for. Hertil er så nu kommet SPEC-arterne.

I det digitale Appendiks 2 gives således en oversigt over samtlige de 105 danske ynglefuglearter, der figurerer på en eller flere beskyttelseslister (DK-Rød, EU-27-Rød, Europa- og Verdens Rød samt Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I) samt deres SPEC-status. Og på Fig. 1 gives en grafisk fremstilling af 97 listearters fordeling på hhv. den danske, den europæiske og verdens-rødlisten samt Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I (dvs. eksklusive EU-27-rødlisten), og med farvekoder deres SPEC-status. Derudover er i en lille boks opført de 16 danske SPEC-arter, der ikke optræder på disse lister, men som er gået tilbage med > 20 % siden 2000.

Figuren intenderer dermed at illustrere samtlige de ynglefuglearter, der bør have bevågenhed i forvaltningen af vores naturressourcer, og hvis forekomster ikke mindst DOFs lokalafdelinger derfor bør skabe sig overblik over – i oplagt forlængelse af Atlas III-projektet. Kendskabet til forekomsterne af liste- og SPEC-arter kan afslører vigtige hot-spots, som bør finde vej til Det Grønne Danmarkskort, der just nu skal indarbejdes i Kom-

muneplanerne. Figuren kan også hjælpe til prioritering af indsatsen. Giv således 1.-prioritet til 'de røde' (SPEC 1-arterne) og dernæst de øvrige, listede SPEC-arter og rødlistede arter med højt trusselsbillede (RE, CR og EN).

Den store overvægt af landbrugsarter i 'bobler-gruppen' kalder samtidig på en mere målrettet forskning i årsagerne til deres tilbagegang – og initiativer til at vende denne. Det underbygges af, at fire ud af de 13 danske arter på verdens-rødlisten også er mere eller mindre knyttet til landbrugslandet, eller i hvert fald afhængige af en hvis landbrugsmæssig udnyttelse, såsom græsning og høslæt.

*Henrik Wejdling
medlem af DOFs Hovedbestyrelse
og naturpolitiske udvalg*

BirdLife International 2017: European birds of conservation concern: populations, trends and national responsibilities. – BirdLife International <http://www.birdlife.org/europe-and-central-asia/news/hot-press-european-birds-conservation-concern>

Appendiks 1: <http://dof.dk/doft/2017/3.appendiks1>
Appendiks 2: <http://dof.dk/doft/2017/3.appendiks2>

Anmeldelser

Illustrated Checklist of the Birds of the World 2

Josep del Hoyo & Nigel J. Collar. Bind 2, Passerines, 1013 sider, rigt illustreret, indb. ISBN-13: 978-84-96553-98-9. Lynx Edicions, 2016. Pris kr. 1595 i Naturbutikken.

Bird 1 af dette værk blev anmeldt i DOFT bd. 109, 2016, side 39. Med udgivelsen af bind 2 har man nu et tobindsværk med illustrationer, udbredelseskort og en kort præsentation af alle verdens fuglearter. Med en samlet vægt på kun 8,5 kg er det et godt alternativ for dem, der ikke har hyldplads (eller økonomi) til forlaget Lynx' gigantiske 17 bindes 'håndbog' over verdens fugle. De to bind, der er udarbejdet gennem et tæt samarbejde mellem forlaget og BirdLife International, er en koncentreret version eller resumé, hvor alle verdens fuglearter præsenteres med en ganske kort tekst og med håndbogens fantastiske farveillustrationer og udbredelseskort.

Værket er i samme store format (31 × 24,5 cm) som 'håndbogen', lækkert og overskueligt serveret. Systematikken, det vil sige rækkefølgen af grupper og arter, er opdateret, så den (i modsætning til 'håndbogen') følger den nyeste DNA-baserede systematik. Første bind blev indledt med en grundig diskussion af artsbegrebet og baggrunden for, at de bredt definerede biologiske arter til stadighed splittes op i nye arter. Bind 2, som omfatter de godt 6000 arter af spurvefugle, har en mere kortfattet indledning, som begrundet det ambitiøse mål, at man med nogle nye og klare kriterier ville forsøge at løse alle problemer med afgrænsning af, hvilke arter man skulle regne med i forhold til at etablere en global rødliste over truede arter.

For at nå dette mål har man fulgt et klart defineret scoringsystem baseret på graden af forskellighed i mål, farver, fjerdragtmønstre, stemmer og økologi, kort sagt alle de faktorer, som formodes at have indflydelse på, hvorvidt fugle fra forskellige bestande vil parre sig med hinanden. Udgangspunktet har været at benytte en metodik, som sikrer, at kriterierne for et phylogenetisk artsbegreb (det vil sige, at bestandene er klart diagnosticerbare og gensidigt monophyletiske) også er i overensstemmelse med den grad af forskellighed, som må forventes under det biologiske artsbegreb. Det har krævet en stor arbejdsindsats at evaluere mange tusinde arter, bl.a. ved at én person, Nigel Collar, har gennemgået nogle af verdens største museumssamlinger for at fastslå hvilke fuglebestande, som kunne diagnosticeres efter de opstillede kriterier. Det giver stor troværdighed, at alle arter er blevet vurderet af den samme person. I tillæg til dette har man lyttet til lydoptagelser og betragtet fotomateriale og videofilm. Alene for spurvefuglene blev der oprettet 584 nye arter i forhold til 'håndbogen'. Halvdelen af disse artssplit kan tilskrives bogens medarbejdere og især Nigel Collar, men resten bygger på forslag i forskellige forskningsartikler. Verdenslisten af fuglearter nærmer sig nu 11 000 arter.

Desværre har bogens team haft svært ved at forholde sig til den DNA-baserede forskning, hvor de åbenbart er blevet forvirret over det forhold, at nogle arter er genetisk ret heterogene. Det ligger i evolutionens natur, at arter opstår gennem en gradvis proces, hvor hybridisering spiller en vis rolle, og hvor genetisk variation kan ophobes over hundredtusinder af år i nogle

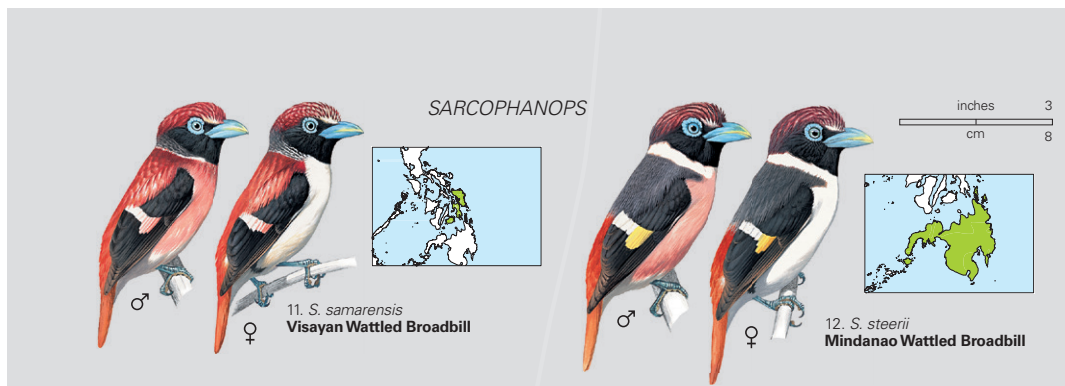

Illustration fra bogen.

bestande. Men den eneste måde at få sikker viden om bestandenes genetiske struktur, og hvordan de har hængt sammen i tid og rum, er faktisk gennem statistisk analyse af genetiske data. Det kræver indsamling af prøver fra mange lokaliteter og omfattende analysearbejde, og det tager tid. Så desværre er vi stadig væk et stykke vej fra at nå i mål. Lynx-teamets arbejde har (efter udgivelsen af første bind) fået en del kritik for deres forsøg på en hurtig løsning. Ved en hurtig gennemgang af de 584 foreslåede nye spurvefuglearter kan jeg acceptere de fleste, men andre er mere tvivlsomme, eller i direkte konflikt med ny genetisk forskning. Genetikken kan i nogle tilfælde vise en mere distinkt bestandsstruktur end udseendet, som kan variere meget i forhold til klima og lokale miljøforhold. BirdLife's indsats i denne bog er et godt skridt på vejen til at få styr på fuglenes mangfoldighed, men vi kan desværre ikke tage den som en endegyldig løsning på artsopdelingen.

Dette til trods kan bogen stærkt anbefales som en fremragende oversigt. Den er smukt produceret og meget overskuelig. Rækkefølgen af fuglegrupper og opdelingen i familier er i fuld overensstemmelse med den nyeste forskning. Teksterne er klare og præcise med fokus på taksonomi (det vil sige, hvordan arterne er defineret i forhold til tidligere klassifikationer). De suppleres (på samme opslag som teksten) med farveillustrationer og udbredelseskort fra *Handbook of the Birds of the World*. En interessant nyskabelse findes i indekset, hvor man i tillæg til de officielle engelske og latinske artsnavne finder alternative eller forældede navne markeret med rødt. Bogen har også en omfattende litteraturliste for dem, som vil læse videre i speciallitteraturen.

Farvetavlerne er fremstillet af 12 forskellige kunstnere og er generelt af ret ensartet og superb kvalitet. Dog er nogle af dem mere stiliserede end andre, og de mest præcise og samtidig mest livagtige fremstillinger er I. Lewingtons skildringer af bl.a. brednæb, trækrøbere, træløbere og diverse græssangere. Generelt afbildes kun et enkelt eksemplar eller han og hun i yngledragt og distinkte underarter, men ungfugledragter og mere obskure dragter er ikke vist. Bogen er altså (med sit store format) ikke beregnet som felthåndbog, men den er en fremragende guide til hjemmestudier af mangfoldigheden af fuglearter og deres geografiske udbredelser. Det er fantastisk, at vi nu kan få alle verdens fugle serveret i et tobindsværk.

Jon Fjeldsø

Israel – 40 år med fugle og kamera

Klaus Bjerre. 154 sider med 180 farvefotos. Indbundet, kvadratisk format (25,5 × 25,5 cm). Gyldendal 2017. ISBN 978-87-02-23414-5. Pris 249,95 kr.

To gange om året passerer Israel af mere end 500 mio. fugle på træk til og fra Europa og Den Nære Orient. Gennem 40 år har Klaus Bjerre et par gange om året rejst rundt i Israel og kigget på fugletræk og fotograferet fugle. Det er der kommet en fantastisk flot bog ud af. Det er ikke nogen decideret fuglebog, da der ikke er ret meget tekst i den, men en fotobog med et væld af smukke fugle- og landskabsbilleder; alle på nær ét taget af forfatteren.

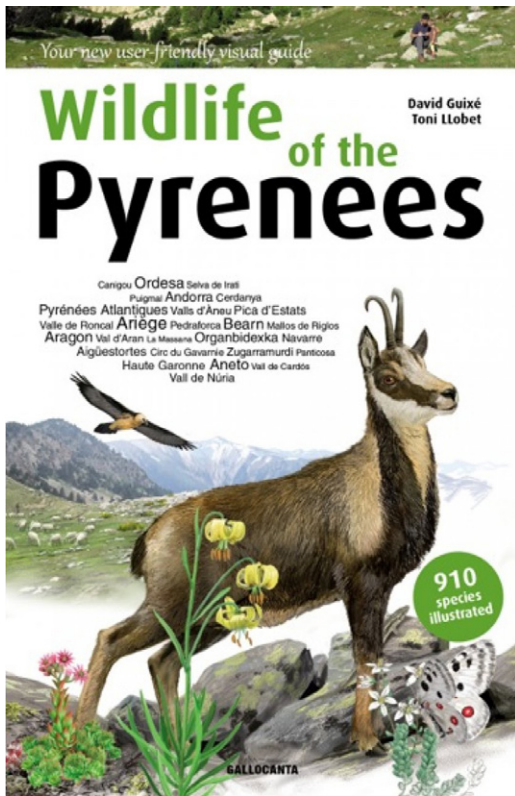
Ud over forordet af Dick Forsman, taksigelse, introduktion og en kort beskrivelse af fugletrækket gennem Israel er bogen bygget op kronologisk, startende med de første trækfugle i februar og sluttende med overvintrende Traner i december. Teksterne er ret korte og spænder meget bredt; der er både beskrivelse af lokaliteter (fx Central Negev, Nordstranden i Eilat, Ezuz – Celia's vandhul) såvel som forskellige emner såsom vand, føde samt enkeltarter (fx Steppevåge, Sort Stork og Hvepsevåge, mine klare favoritter), og der sluttet af med 'Fotografens kommentarer'.

Der er ikke fedtet med billedernes størrelse. Ganske få er mindre end en halv side (10,5 × 18 cm), og rigtig mange af dem fylder en hel side (17,5 × 23 cm). Landskabsbillederne strækker sig endda over halvanden side (21,5 × 36 cm). Alle billeder er knivskarpe og en fryd for øjet, og under hvert billede står, hvor og hvornår det er taget, og i mange tilfælde med en yderligere kommentar. Det er også i en billedtekst, jeg har fundet en enkelt fejl. På side 53 er der et billede af "Gærdesanger i drageblodstræ", men træet er ikke et drageblodstræ, derimod en Callistemon, hvis danske navn er lampepudser eller fjerkost.

Skulle jeg vælge et billede ud af de 180, ville det blive billedet af Blå Glente (side 152) – ikke mindst på grund af den tilhørende tekst. Billedet er taget i 2007 og er den blot ottende iagttagelse af arten i Israel. Siden da har den spredt sig eksplosivt, så der i 2016 var 150-200 ynglepar. Det er vildt.

Jeg kan kun anbefale Klaus Bjerres bog, og for den, der kunne tænke sig at rejse til Israel for at se på fugle og fugletræk, vil bogen være en stor inspirationskilde.

Søren Peter Pinnerup

Wildlife of the Pyrenees

David Guixé & Toni Llobet. 144 sider, 19 fotos, 110 plancher, 1 kort, uindb. Brau Edicions, 2016. ISBN 978-84-15885-53-5. Pris £ 13,99.

Mange naturelskere har besøgt Pyrenæerne. Mange flere bør gøre det. Bjergkæden mellem Frankrig og Spanien rummer en kolossal biodiversitet, de klimatiske zoner går fra havoverfladen til 3400 m. Her træffer man nogle af vor verdens største og mest spektakulære dyr: den største natsommerfugl (natpåfugleøjle), dagsommerfugl (apollo), guldsmed (stor kejserguldsmed), bille (eghjort), frø (latterfrø), slange (øglesnog), firben (perlefirben), flagermus (stor brunflagermus), eneste vilde får (mouflon), de tre store prædatorer brun bjørn, ulv og los og det største vingefang (Munkegrib). Bogen er den engelske oversættelse af den spanske udgave fra 2016. Guixé er biolog og forsker, Llobet naturhistoriker og kunstner; han har blandt andet leveret størstedelen af illustrationerne til Handbook of the Mammals of the World.

Bogen, der er i lille let lommeformat, omhandler udelukkende de spanske Pyrenæer, der rummer tre nationalparker, 15 naturparker, 28 reservater og 59 andre vigtige naturområder. På de første 18 sider beskrives geologi, geografi, klima og forekomst af udvalgte arter i forskellige habitater. De øvrige 126 sider omfatter blandt andet fire koder for hver enkelt art fordelt på nitten kategorier, der rangordner og dermed indkredser chancen for at møde den enkelte art: fire for hvor hyppigt arten forekommer, tre for bedste årstid for observation, otte for habitat og fire for i hvilken højde, altså klimazone, man træffer arten.

Bogens styrke er de fremragende, men ret små illustrationer af 910 arter, over 100 plancher med svampe, mosser, bregner, træer, planter, insekter, fisk, padder, krybdyr, pattedyr, tilmeldt husdyr som hunde, får, geder og kvæg, og naturligvis fugle. Alle illustrationer ledsages af en meget kortfattet tekst.

144 arter fugle er medtaget. De spanske Pyrenæer udgør et landareal på størrelse med Jylland syd for Limfjorden. Mange af de eftertragtede fugle forekommer i begrænsede områder, navnlig i den alpine og subalpine zone, så der skal slides for at finde specialiteter som Tjur, Fjeldrype, Høge- og Kongeørn, Stor Hornugle, Hvidrygget Spætte, Alpejernspurv, Murløber, Snefinke og Citronsissen. Til gengæld er det vanskeligt ikke at se Lammegrib, Gåsegrib, Gærdeværling, Alpekrage, Alpeallike, Vandstær og Bjergvipstjert.

Bogen er bestemt ikke den definitive guide til regionens fugle. Men hvis man er til biodiversitet og, ud over fugle, ønsker et rimeligt overblik over orkideer, græshopper, guldsmede, gnavere, og hvad man ellers kan møde i denne fantastiske region mellem Spanien og Frankrig, kan denne guide erstatte mindst fem forskellige felthåndbøger. Væsentligste udfordring er de engelske navne. Hvor mange ved, at common lousewort er mosetoldurt, eller at European hornet er stor gederams?

Hans Harrestrup Andersen

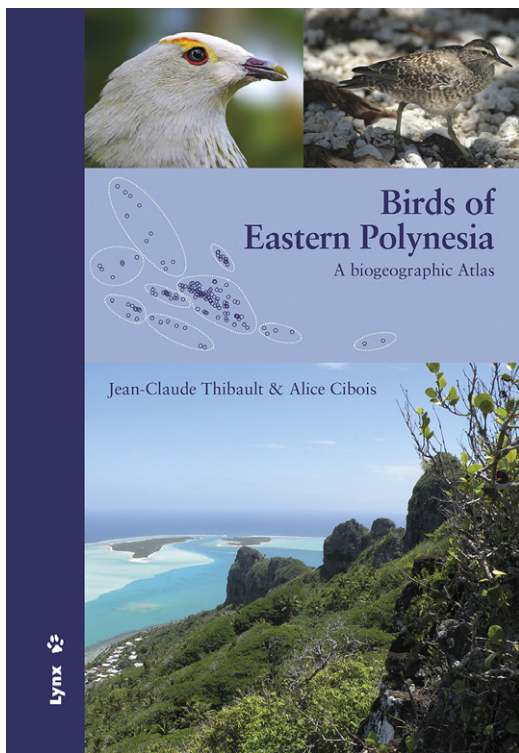
Birds of Eastern Polynesia

Jean-Claude Thibeault & Alice Cibois. A biogeographic Atlas. 438 sider, farve- og s/h fotos, 142 kort, 161 farveillustrationer samt tabeller og figurer, indb. Lynx, 2017. ISBN 978-84-16728-05-3. Pris £ 31,99.

Dette er ikke en felthåndbog. De to franske forfattere er forskere med speciale i Stillehavsværternes ornitologi og biogeografi. De arbejder hhv. på Naturhistorisk Museum i Paris og Geneve. Bogen er absolut for specialister; alene litteraturlisten er på godt 1000 referencer. Eneste danskere medtaget er, som vanligt, Jon Fjeldså og Anders Pape Møller med en hver. Skulle din vej komme forbi øhavet, har bogen illustrationer af de 40 endemiske arter foruden de øvrige 121, der forekommer i området i dag, hvoraf de 46 er landlevende. Ikke mindre end 80 arter i denne gruppe er uddøde eller forsvundne. Årsagerne er skovhugst, jagt, indførsel af husdyr og rotter samt måske klimaændringer. Franskmændenes atomprøvesprængninger i Muroroa-atollen i 1960'erne har bidraget.

Østpolsynesen (Øp) blev oprindeligt koloniseret fra Samoa i Vstpolsynesen for ca. 2000 år siden. En af de første europæere i området var James Cook (1769). Øp udgøres af fem større øgrupper, hvor de mest kendte øer er Tahiti og Påskeøen. Det samlede indbyggertal er 250 000, landarealet er på 7350 km², hvoraf franske besiddelser udgør 50 %, og resten er fordelt på yderligere fire nationer.

Bogen består af en indledning omhandlende bl.a. geologi, geografi, klima, vegetation og historie. Dernæst et afsnit om fuglens biogeografi og et om anvendelse af bogens atlas. Den systematiske omtale af fuglene udgør 310 sider, taksonomien følger Howard & Moores checkliste, 4. udgave, 2013. Ud over en farveillustration af en stående fugl af hver art – stormfugle og tre andre familier dog flyvende – omhandler den systematiske gennemgang en diskussion af taksonomi, forekomst med ledsagende kort, bestandsstørrelse og -udvikling samt historik og levevis herunder fødevalg. Sidstnævnte aspekt springer forfatterne ikke let hen over; for Smaragdloriens vedkommende

nævnes samtlige 37 plantearter på spisesedlen. Også arter, der blot er iagttaget en enkelt gang som fx Krikand, er medtaget.

Verdens måske sjældneste fuglearter, Fatuhivamonark, forekommer med under 10 par på øen Fatu Iva i Marquesasgruppen. Arter med et betydende antal ynglepar er bl.a. Mørkvinget Petrel med 33 % af verdensbestanden, Kermadecpetrel med 80 %, og Atlantisk Silketerne med ca. 100 000 par. Halvdelen af Alaskaspovens bestand overvintrer i Øp. I alt er der registreret 241 arter i Øp inklusive uddøde og fossile arter. I dag forekommer 161 arter; de 46 yngler på hovedøerne, 32 havfuglearter på atollerne, hvortil kommer 66 tilfældigt forekommende og 17 indførte.

Bogen er for specialister med videnskabelig baggrund. For os andre giver den et udtømmende og foruroligende indblik i sårbare økosystemers fortid og nutid. Bogen er også den mest omfattende beskrivelse af et af Oceaniens mindre og mest isolerede områder.

Hans Harrestrup Andersen

Mit liv med bondelandets natur

Kaj Sand-Jensen. Beretninger fra det tabte og genvundne land. 292 sider, farvefotos, indb. Gyldendal 2017. ISBN 978-87-02-23415-2. Pris kr. 250.

I en tid med stort politisk pres mod forskningsverdenen er det opløftende at læse denne selvbiografi fra en af landets fremmeste videnskabsmænd, der åbent vedgår, at han holder af naturen, og at denne kærlighed har været karrierens drivkraft lige fra barnsben.

En sådan bog har professor Kaj Sand-Jensen (f. 1950) skrevet. Sågar har han medtaget et hjemmestrikket digt i syv vers, hvor han indledningsvis erklærer sin kærlighed til naturen. Og indrømmer åbent, at sådan har han haft det, "lige siden jeg som dreng oplevede brushønsene danse på engen ved Ulvedybet." Han lægger heller ikke skjul på, at turen i Linnés fodspor til Öland og Ammarnäs i svensk Lapland i sommeren 1971 satte sig sine dybe og vedvarende spor. Rovterne, Blåhals, Kongeørn, Fjeldrype og ikke mindst den frygtløse Pomeransfugl betog den unge biologistuderende. Laplands uforstyrrede naturlighed og Ölands rige alvar gav ham tidligt en målestok for kontrasten til bondelandet Danmarks forarmede natur.

Som dreng var han også med fiskerne på røgteture til bundgarn i ålegræssengene tværs over Limfjorden til Nibe, og man kan sige, at ålegræsset blev hans skæbne. I takt med tilbagegangen i ålegræssets udbredelse voksede hans faglige indsigt og forargelse, og et af hans mest banebrydende arbejder handlede netop om havgræsernes udviklingshistorie. Så selvom fuglene fascinerede, valgte han planteverdenen som sin professionelle boldbane, og i dag står han på mål for naturen som professor i ferskvandsøkologi ved Københavns Universitet.

I den velskrevne selvbiografi kommer Sand-Jensen vidt omkring i naturens verden. Han fortæller engageret om fascinerende tilpasninger hos farvestrålende guldsmede, om seksuelle kapløb hos vandkalve, hvor hunnerne udvikler furede rygge for bedre at kunne ryste uvelkomne hanner af, og ikke mindst om de ekstreme miljøforhold i dammene på Ölands Alvar, hvor planter og smådyr må kunne tåle temperaturstigninger på 15 grader og 10 timers iltsvind hver eneste sommerdag.

Kaj Sand-Jensens glæde over den danske natur går hånd i hånd med forfatterens faglige afskrælning af den politiske opportunisme og de overgreb på naturen, som kendetegner vor tid. Viden og indsigt indebærer ifølge Sand-Jensen en absolut oplysningspligt til landets borgere om de rette sammenhænge mellem naturens tilstand og menneskets forurening og ødelæggelse. Og det er ikke bare højstemt snak. Kaj Sand-Jensen var en af de få forskere, der offentligt kritiserede og dokumenterede det svigagtige faggrundlag for regeringens landbrugspakke i 2016.

I bogen, der mere er en faglig end en privat selvbiografi, dokumenterer Kaj Sand-Jensen også det nærmest ufattelige tab af biodiversitet, som den danske natur har lidt gennem de seneste par århundreder, men han påpeger samtidig de seneste årtiers naturhistoriske mirakler. Tilbagekomsten af Havørnen, de springende laks i Skjern Å og rigdommen af nye planter i den genskabte Filsø får faglige kommentarer med på vejen.

Grundlæggende er Sand-Jensen dog optimist, både fagligt og følelsesmæssigt. Afslutningsvis skriver han: "Hvor der er vilje og vedholdenhed, udfolder naturen atter sin styrke og kan komme tilbage i overflod. Så visionen er, at private fonde og staten, med fælles indsats, kan sikre naturoplevelserne for de kommende generationer." Bogen er en overbevisende dokumentation af ægtheden i denne påstand. Den er absolut værd at læse for enhver, der holder af naturen.

Kjeld Hansen

Foto: Axel Mortensen.

Fugleåret 2016 udkommer i begyndelsen af december og kun i begrænset oplag. Så hvis du vil være sikker på at få et eksemplar, skal du forudbestille det på DOF.dk

Fugleåret giver et samlet overblik over almindelige, fåtallige og sjældne yngle- og trækfugles forekomst i Danmark i 2016. Desuden fortælles om årets observationer og aktiviteter på fuglestationer, Fugleværnsfondens reserver og i DOF's grupper og udvalg. Endvidere findes bidrag fra forskellige overvågnings- og forskningsaktiviteter i statsligt regi.

Fugleåret udkom første gang i 2005 og er næsten udelukkende lavet af nogle af DOF's meget engagerede aktive medlemmer.

Fugleåret er rigt illustreret med aktuelle billeder fra en række af landets dygtigste

naturfotografer, samt masser af tabeller og kort.

Som kerne-, husstands- eller ungdomsmedlem kan du få Fugleåret gratis. Forudbestilling sker via DOF.dk senest 14. november. Hører du ikke til i en af disse medlemskategorier, kan du henvende dig til DOF på tlf. 33 28 38 00 og få ændret dit medlemskab.

Når det udkommer, kan bestilte eksemplarer af Fugleåret afhentes gratis i Naturbutikken på Vesterbrogade 138 i København eller blive sendt direkte fra trykkeriet for et gebyr på 60 kr.